

Tieteen monitahoinen auktoriteetti

Analyysi eduskunnan uutta lainsäädäntöä koskevista keskusteluista

Jukka Syväterä

Abstrakti

Tarkastelen artikkelissa tieteen auktoriteettia parlamentaarisisessa politiikassa episteemisen hallinnan teoreettisesta viitekehuksesta käsin. Analyysin kohteena ovat Suomen eduskunnassa lakialoitteista käydyt täysistuntokeskustelut. Useimmiten tieteen auktoriteetti politiikassa ymmärretään tiedollisena ja välineellisenä: tieteen ajatellaan tarjoavan tietoa maailmasta päätöksenteon tueksi sekä ideoita mahdollisiksi ratkaisuuksi erilaisiin poliittisen päätöksenteon ongelmiin. Artikkelini osoittaa poliitikkojen vetoavan tieteeseen paitsi ontologisena, niin myös kapasiteettiin perustuvana, moraalisenä ja karismaattisena auktoriteettina. Tieteen auktoriteettiin vetoamisessa, sen kyseenalaistamisessa sekä vaatimuksissa perustaa päätökset tieteelliseen tietoon on kaikissa kyse episteemisestä työstä, jolla yhteiskunnalliseen muutokseen vaikuttamaan pyrkivät toimijat muokkaavat ymmärrystä asioiden tilasta ja siitä, mikä on oikein ja tavoiteltavaa. Johtopäätöksissä pohdin tulosten merkitystä tieteen ja poliittisen päätöksenteon suhteista kiinnostuneelle sosiologialle.

Asiasanat: tiede, auktoriteetti, episteeminen hallinta, politiikka, eduskuntakäsittely, kansanedustajat

Abstract in English

The Multifaceted Authority of Science: An analysis of debates on draft laws in the Parliament of Finland

This article examines the authority of science in parliamentary policymaking from the viewpoint of epistemic governance. The analysis focuses on parliamentary debates concerning new legislation in the Parliament of Finland. Many popular accounts emphasize the ontological authority of science. The role of science in policymaking is considered to be based on scientists' capacity to provide objective and trustworthy knowledge about the world. The results show that politicians utilize the authority of science in other modes too: the authority of science can be capacity-based, moral, or charismatic. The article illustrates the various effects of politicians' use of the authority of science in political discourse. In the

conclusion, the article discusses relevance of the results for sociological studies on the role of science in political decision making.

Keywords: science, authority, epistemic governance, policymaking, politics, parliamentary debates

Johdanto

Entinen kansanedustaja Kimmo Sasi kertoi *Helsingin Sanomien* (2017) haastattelussa alkaneensa tehdä valtiosääntöoikeuden alaan kuuluvaa väitöskirjaa tullakseen eduskunnan – ennen kaikkea perustuslakivaliokunnan – lainvalmistelussa kuulemaksi asiantuntijaksi:

”Haluan saada arvostusta perustuslain tulkitsijana. Viime aikoina eräät lain tulkinnat, kuten sote-lausunto, ovat menneet harhaan.” Sasi sanoo, että haluaisi olla väitöskirjansa jälkeen yksi valtiosääntöasiantuntijoista, joita kutsutaan kuultavaksi perustuslakivaliokuntaan. (Helsingin Sanomat 2017.)

Mitä esimerkki kertoo tieteen auktoriteetista politiikassa ja erityisesti parlamentaarisessa lainvalmistelussa?

Perustuslakivaliokunnan kuulemat asiantuntijat kutsutaan kuultaviksi ennen kaikkea oikeustieteellisen asiantuntemuksen perusteella (Wiberg 2003, 982–983). Tieteen auktoriteetti ei kuitenkaan perustu ainoastaan tiedolliseen ulottuvuuteen. Haastattelussa Sasi kertoi olevansa pettynyt nykytilanteeseen, jossa eduskunnan kuulemat oikeusoppineet käytännössä estävät eräiden hänen mielestään tärkeiden reformien läpiviemisen, koska heidän esittämänsä tulkinnat perustuslaista otetaan lainsäädäntötyössä liian vakavasti. Kun vaikkapa perustuslakia koskevaan oikeustieteelliseen tulkintaan vedotaan välttämättömyytenä, johon on mukauduttava, näyttäytyy asiantuntijatiedon auktoriteetti poliittisessa päätöksenteossa myös *kapasiteettiin* perustuvana. Toisaalta tieteellä voidaan nähdä olevan myös *moraalista* auktoriteettia. Esimerkissä mainitun ”sote-lausunnon” hyväksyttävyyden on sidoksissa siihen, missä määrin sen valmistelussa on kuultu oikeanlaisia asiantuntijoita. Sasi antaa ymmärtää, että perustuslakia on ideologisista, ”markkinakielteisistä”, lähtökohdista käsin tulkittu väärin. Tämän lisäksi myös *karismaattinen* auktoriteetti liittyy tapaukseen. Jos Sasi ei olisi muun muassa juuri verotusta koskevien näkemystensä vuoksi profiloitunut pitkänlinjan poliitikko, hän ei välttämättä katsoisi ainoastaan väitöskirjan tekemällä voitavansa nousta asiantuntijaksi maan eturivin oikeustieteilijöiden rinnalle. Ilman tätä taustaansa hän tuskin olisi myöskään päättynyt haastateltavaksi edellä siteerattuun *Helsingin Sanomien* henkilökuvaan.

Edellä kuvattu tapaus toimii hyvänä esimerkkinä tämän artikkelin aiheesta, tieteen monitahoisesta auktoriteetista poliittisessa keskustelussa. On useita syitä, miksi on tärkeää tutkia tieteen auktoriteettia parlamentaarisessa politiikassa. Tieteellisten asiantuntijoiden ja tieteellisen tiedon tapa vaikuttaa politiikan sisältöihin on muuttunut siirryttäessä kohti verkostomaisempia yhteiskunnallisen hallinnan muotoja (Hoppe 1999; Nowotny, Scott & Gibbons 2001). Muutoksen luonteesta kuitenkin vallitsee useita osin keskenään ristiriitaisia käsityksiä. Yhtäältä politiikan nähdään tieteellistyneen, millä tarkoitetaan muun muassa sitä, että politiikassa nähdään välttämättömäksi oikeuttaa päätökset perustamalla ne tosiasioihin (Corder 2015; Drori & Meyer 2006; Quark 2012). Tämä näkyy korostetusti vaatimuksissa, joiden mukaan reformien tulisi perustua näyttöön niiden toimivuudesta (Alastalo & Åkerman 2011; Maasen & Weingart 2005). Mitä erilaisempien alojen tutkijat kohtaavat vaatimuksia tuottaa yhteiskunnallisessa päätöksenteossa vaikuttavaa tietoa (de Jong, Smit & van Drooge 2015). Poliittisen päätöksenteon tueksi tarkoitetun tieteellisen asiantuntijatiedon tarjonta onkin kasvanut valtavasti viime vuosikymmenten aikana (Stone 2013; Zapp 2018). Poliittikan kansainvälisiä kehityssuuntia koskevassa tutkimuksessa on kiinnitetty runsaasti huomiota samankaltaisten reformien ja politiikkamallien leviämiseen maasta toiseen (Alasuutari ym. 2013; Meyer ym. 1997; Simmons, Dobbin & Garrett 2008). Ilmiötä on selitetty ennen kaikkea kansallisvaltioiden rajat ylittävien asiantuntijaverkostojen muotoilemilla ja laajasti jakamalla käsityksillä kansallisessa päätöksenteossa käsiteltävistä ongelmista ja niiden usein universaalisti sovellettaviksi tarkoitetuista ratkaisuista (Haas 1992; Keck & Sikkink 1999; Stone 2002). Kun jäljitetään melkein päin minkä tahansa kansainvälisesti leviävän politiikkamallin tai -idean muodostumista, voidaan osoittaa kuinka kansainvälisesti verkostoituneilla tutkijoilla ja monesti erityisesti kansainvälisten organisaatioiden tiedontuotannolla on prosessissa keskeinen rooli (Alasuutari 2016; Kentikelenis & Seabrooke 2017; Syväterä & Qadir 2015). Kaikki tämä näyttää viittaavan siihen, että tieteen auktoriteetti poliittisessa päätöksenteossa on lisääntynyt.

Toisaalta näyttöä on runsaasti myös toisensuuntaisista kehityskuluista. Tieteen on arvioitu viime vuosikymmenten aikana menettäneen suuren osan auktoriteettiasemastaan poliittisessa päätöksenteossa. Vaikka asiantuntijoiden kuuleminen päätöksentekoprosesseissa on pitkälle institutionalisoitunut käytäntö, on tutkimuksissa usein havaittu, että esimerkiksi erilaisten asiantuntijapaneelien neuvot sivuutetaan poliittisessa päätöksenteossa varsin kevyesti riippumatta siitä, kuinka paljon poliitikot itse peräänkuuluttavat tutkimustietoa päätösten tueksi (Bijker, Bal & Hendriks 2009; Bogner & Menz 2010). Esimerkiksi Suomessa

”strategista valtiota” korostava hallinnan diskurssi näyttää sopivan huonosti yhteen tutkimustiedon hedelmällisen hyödyntämisen kanssa – jopa niin, että esimerkiksi Sipilän hallituksen (2015–2019) lähestymistapa on näyttäytynyt yhteiskuntatieteilijöille akateemista asiantuntijuutta väheksyvänä (Elomäki ym. 2016).

Monissa maissa kansalaisten luottamus tieteeseen on laskenut viime vuosikymmenien aikana (Gauchat 2011, 2012; Jasanoff 2007).¹ Kansalaisten luottamuspula tiedettä kohtaan on liitetty tieteen muuttuneeseen asemaan poliittisessa päätöksenteossa: trendinä vaikuttaa olevan, että kun tieteelliseen tietoon pohjautuvat perustelut vetoavat aikaisempaa vähemmän kansalaisiin, on tietoon perustuva päätöksenteko jäämässä toiseksi mielikuvien hallintaan pyrkivälle, usein populistiseksi luonnehditulle, argumentaatiolle (ks. van Zoonen 2012). Populistista poliittista diskurssia ei tule kuitenkaan ymmärtää tosiasioihin vetoavan poliittisen argumentaation vastakohtaksi: itse asiassa se varsin usein liittyy kamppailuihin ”oikeasta” tieteestä. Monet viimeaikaiset esimerkit kertovat, kuinka tieteelliset instituutiot, kuten yliopistot tai yksittäiset akateemiset oppiaineet, ovat joutuneet populistisen politiikan hyökkäysten kohteeksi useissa maissa.² Yliopistojen toiminnan rajoittamista perustellaan näissä tapauksissa tarpeella vaalia oikeanlaista tiedettä. Ylipäänsä populistisessa poliittisessa puheessa argumentteja perustellaan viittaamalla tieteelliseen tietoon, joskin usein enemmän tai vähemmän kiisteltyihin tieteellisiin auktoriteetteihin nojaavaan ”vastatietoon” (Ylä-Anttila 2018, 357).

Viime vuosina onkin puhuttu paljon siirtymästä faktojen tai totuuden jälkeiseen aikaan (Keyes 2004; Manjoo 2011), jolloin poliittisia päätöksiä ei enää tarvitse perustella faktoilla tai faktat voidaan valita aina kulloistenkin tarpeiden mukaan. Totuudenjälkeisen ajan politiikalla tarkoitetaan tavallisimmin tilannetta, jossa henkilökohtaisiin kokemuksiin, tuntemuksiin tai uskomuksiin vetoamisella on suurempi rooli pyrkimyksissä vaikuttaa julkiseen mielipiteeseen kuin objektiivisiin tosiasioihin pohjautuvalla argumentaatiolla (McIntyre 2018). Vaikka väitteet siirtymisestä totuudenjälkeiselle aikakaudelle olisivatkin liioiteltuja (ks. Jasanoff & Simmet 2017), ovat tieto, totuus ja tosiasiat epäilemättä problematisoituneet uudella tavalla nykytilanteessa, jossa ”totuudenjälkeisen ajan” kaltaiset

¹ Suomessa kansalaisten yleinen luottamus tieteeseen ei ole laskenut 2000-luvun aikana ainakaan Tiedebarometri -tutkimusten valossa (Tieteen tiedotus 2019).

² Viime vuosina esimerkiksi Turkissa ja Unkarissa yliopistojen toimintaa on rajoitettu voimakkaasti ja tiettyjä oppiaineita pyritty lakkauttamaan poliittisin päätöksin vetoamalla myös niiden ”epätieteellisyyteen”.

ajanhenkeä kuvaavat ilmaukset näyttävät vakiintuneen säännönmukaiseksi osaksi julkista keskustelua. Empiiristä tutkimusta tarvitaan osoittamaan, kuinka tieteen ja tosiasioiden rooli päätöksenteossa on mahdollisesti muuttunut.

Vaikka aihetta sivutaan valtaisassa määrässä aikaisempaa tutkimusta, on poliitikkojen tieteen auktoriteettiin vetoamisen käytäntöihin keskittyvää tutkimusta tehty vain niukasti. Tieteen roolia lainsäädännön valmistelussa tai parlamentaarisisessa politiikassa käsittelevät tutkimukset keskittyvät lähes poikkeuksetta yksittäisiin politiikkaprosesseihin: useimmiten sellaisiin, joissa tieteellä lähtökohtaisesti joko oletetaan olevan keskeinen rooli tai normatiivisesti katsotaan, että tieteellä tulisi olla niissä keskeinen rooli (ks. Irwin 2008; Pielke 2007). Tutkimus on pääasiallisesti keskittynyt runsasta julkista keskustelua herättäneisiin kysymyksiin (esimerkiksi geenitekniikkaan tai ilmastonmuutokseen), jotka kietoutuvat jokseenkin itsestään selvästi tieteellistä tietoa koskeviin kiistoihin. Emme siis tiedä paljoakaan siitä, millainen rooli tieteen auktoriteetilla on ”arkipäiväisemmässä” parlamentarisessa poliittisessa puheessa ylipäänsä.

Siksi kysynkin tässä artikkelissa, kuinka tieteen auktoriteetti toimii parlamentarisessa diskurssissa. Analyysin kohteena on otos Suomen eduskunnassa lakialoitteista käytyjen täysistuntokeskusteluiden pöytäkirjoja vuosilta 1994–2017. Kymmenen eri politiikkasektoria kattava aineisto ei rajaudu mihinkään tiettyyn politiikan osa-alueeseen. Näin on mahdollista lisätä ymmärrystä tieteellisen tiedon roolista tavanomaisissa lainsäädäntöprosesseissa keskittymättä vain laajaa huomiota saaviin erityistapauksiin. Artikkelini etenee siten, että käsittelemäni aluksi episteemisen hallinnan teoreettista viitekehystä suhteuttaen sitä muihin lähestymistapoihin. Esittelen myös episteemisen hallinnan teoreettiseen viitekehukseen perustuvan analyttisen jaon neljään auktoriteetin lajiin. Tämän jälkeen kuvailen tutkimusaineistoa ja analyysiprosessia. Tätä seuraavat analyysiosiot osoittavat, kuinka kansanedustajat lakialoitteista käydyissä eduskuntakeskusteluissa säännönmukaisesti vetoavat tieteeseen sellaisin tavoin, että se toimii paitsi ontologisena, myös kapasiteettiin perustuvana, moraalisen ja karismaattisena auktoriteettina. Johtopäätöksissä pohdin tulosten merkitystä tieteen ja politiikan keskinäissuhteita käsittelevälle sosiologialle.

Tieteen auktoriteetti ja episteeminen hallinta

Tavallisesti tieteen poliittisen auktoriteetin ajatellaan perustuvan siihen, että tiede tuottaa pätevää tietoa maailmasta, evidenssiä valittujen politiikkalinjausten tueksi sekä konkreettisia tapoja ratkoa päätöksentekijöiden kohtaamia haasteita (ks. Bijker, Bal & Hendriks 2009;

Bocking 2004; Drori ym. 2003). Tällaista auktoriteettia voidaan luonnehtia ontologiseksi auktoriteetiksi. Tieteen auktoriteetin nähdään tällöin olevan läheisesti sidoksissa sen instrumentaaliseen käyttöarvoon, joka on seurausta siitä, että tieteen uskotaan tarjoavan luotettavaa ja käyttökelpoista tietoa päätöksenteon tueksi. Modernia yhteiskuntaa on ylipäänsä vaikea ajatella ilman yhteyttä tämäntapaiseen kulttuuriseen ymmärrykseen. Emme voi ajatella sen enempää luonnon kuin yhteiskunnan ilmiöitä ilman, että ymmärryksemme niistä olisi väistämättä sidoksissa tieteelliseen tietoon. Jo ajatteluamme jäsentävä ero luonnon ja yhteiskunnan välillä on väistämättä tieteellisen toiminnan välittämä (esim. Jasanoff 2006; Latour 2006; Shapin 2010). Tieteellinen tieto ja siihen sidoksissa olevat ajattelutavat muovaavat niin kaikkia yhteiskunnallisen elämän osa-alueita kuin mahdollisia käsityksiä ja kokemuksiamme maailmasta ylipäänsä (Foucault 1999, 2010). Vaikka on ilmeistä, että moderneissa yhteiskunnissa tieteellä on laaja auktoriteetti, tämä ei kuitenkaan tarkoita, että yhteiskunta tai sen osa-alueet toimisivat yksioikoisesti tieteen ohjauksessa. Poliitikot voivat sanoa tietyn lakiehdotuksen perustuvan tutkittuun tietoon, mutta tiede tai tieteelliset asiantuntijat eivät kuitenkaan sanele poliittisia linjauksia tai lakeja – vaikka voivatkin rajata politiikkojen mielekkäinä tai mahdollisina pitämiä toimenpiteitä.

Tässä artikkelissa omaksumani näkökulma eduskuntakeskusteluiden analyysiin perustuu episteemisen hallinnan teoreettiseen viitekehykseen (Alasuutari 2016; Alasuutari & Qadir 2014; Alasuutari, Rautalin & Syväterä 2016). Tästä viitekehyksestä yhteiskunnallinen hallinta ymmärretään olennaisesti episteemiseksi, sillä kaikki toimijat, joilla on tahtoa vaikuttaa yhteiskunnallisen kehityksen suuntaan, pyrkivät muokkaamaan muiden toimijoiden käsityksiä todellisuudesta saadakseen heidät toimimaan toivomallaan tavalla.

Lähestymistavan ymmärrys yhteiskunnallisesta hallinnasta on lähellä foucault'laista hallinnan analytiikkaa, joka on kiinnostunut erityisesti strategioista ja tietomuodostelmista, joilla väestön, yhteisöjen tai yksilöiden käyttäytymistä on pyritty muokkaamaan tiettyjen päämäärien nimessä, painotuksen ollessa erityisesti erilaisten hallinnan teknologioiden historiallisessa muodostumisessa (esim. Dean 2010; Helén 2004; Miller & Rose 2010; Rose 2005). Episteemisen hallinnan viitekehystä soveltavassa tutkimuksessa huomio on kuitenkin lähempänä toimijoita tarkastelun kohdistuessa esimerkiksi siihen, kuinka toimijat – strategisesti tai ”vaistonvaraisesti” – hyödyntävät tietomuodostelmia tai tiedontuotannon kautta toimivia hallinnan tekniikoita pyrkiessään vaikuttamaan muiden käyttäytymiseen.

Episteeminen hallinta ei suinkaan tapahdu ainoastaan parlamenteissa. Uutta lainsäädäntöä koskevat parlamenttikeskustelut voidaan kuitenkin nähdä paradigmaattisena esimerkkinä

episteemisestä hallinnasta, sillä niissä on aina kyse siitä, millainen yhteiskunnallinen muutos on toivottavaa ja millaisin keinoin sitä on mielekästä tavoitella. Lakiehdotuksista keskusteltaessa tyypillisesti esitetään useita kilpailevia käsityksiä vallitsevasta tilanteesta sekä siitä, kuinka tilanteeseen voidaan vaikuttaa ja mikä on toivottava lopputulos. Kaikkia esitettyjä käsityksiä ja toimenpiteitä voidaan tarkastella siirtoina episteemisessä hallinnassa eli tekoina, joilla toimijat pyrkivät vaikuttamaan muiden käsityksiin todellisuudesta. Tästä näkökulmasta tieteelliseen tutkimukseen viittaamista ei ole mielekästä arvioida ainoastaan sen suhteen, kuinka oikeita tai vääriä käsityksiä todellisuudesta esitetään. Episteemisen hallinnan näkökulmasta keskeisempää on, kuinka tieteen auktoriteettia käytetään yrityksissä vaikuttaa toisten ymmärrykseen maailmasta ja sitä kautta yhteiskunnalliseen muutokseen.

Tapa, jolla tässä artikkelissa ymmärrän auktoriteetin, poikkeaa osin Max Weberin (1978, 212–215) käsitteellistyksestä, jonka mukaan auktoriteetissa on kyse jonkun henkilön legitiimistä herruudesta antaa toisten toimintaan vaikuttavia käskyjä. Sen sijaan, että auktoriteetin ajateltaisiin olevan toimijoiden ominaisuus tai omaisuutta, on se mielekästä nähdä kommunikaation ominaisuudeksi (Friedrich 1958; Hajer 2009; Herbst 2003). Jotta poliittisessa puheessa esitetyt mielipiteet ja vaatimukset olisivat *auktoritatiivisia*, on puhujien kommunikotava ne tavalla, joka tekee niistä hyväksyttäviä. Demokraattisessa politiikassa tämä merkitsee ensinnäkin sitä, että poliittisten vaatimusten on perustuttava yleisesti hyväksytyihin yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden arvioinnin periaatteisiin (Boltanski & Thévenot 2006). Mielekkäiden oikeuttamisperustojen repertuaari on siis yhtä rajallinen kuin kulttuurisesti jaettujen yhteistä hyvää koskevien käsitysten joukko. Luc Boltanski ja Laurent Thévenot (2006) ovat oikeuttamisteoriassaan esittäneet ihmisten oikeuttavan toimintaansa vetoamalla rajattuun joukkoon ”oikeuttamisen maailmoja”, jotka kaikki ovat useimpien toimijoiden tunnistamia (ja usein tunnustamia) moraalisten ja kognitiivisten taustaoletusten jokseenkin yhtenäisiä kokonaisuuksia. Maailmoja jäsentävät periaatteet pohjautuvat niiden taustalla oleviin lähtökohdiltaan erilaisiin länsimaisen yhteiskuntafilosofian keskeisiin teksteihin. Oikeuttamisteoria, sekä Eeva Luhtakallion ja Tuomas Ylä-Anttilan (2011) sen pohjalta kehittämä julkisen oikeuttamisen analyysi, kiinnittävät huomiota siihen, kuinka julkiseen oikeuttamiseen aina sisältyy moraalisen position ottaminen suhteessa muihin arvostuksen kohteisiin – silloinkin, kun vedotaan vaikkapa taloudelliseen pakkoon tai siihen mikä on käytännöllisintä (Ylä-Anttila & Luhtakallio 2016, 2–3). Artikkelissani jaan tämän ymmärryksen: se, että yksi auktoriteetin

muodoista on nimetty ”moraaliseksi auktoriteetiksi” ei tarkoita, että muiden muotojen käyttöön ei yhtä lailla sisältyisi moraalista ulottuvuutta.

Poliittisessa puheessa esitettyjen vaatimusten esittäminen hyväksyttävänä edellyttää useimmiten myös, että puhujan on tuotettava ymmärrys, jonka mukaan vaatimuksen perusteluja (eli vastausta kysymykseen ”miksi tai kuinka esitetty toimintalinja edistää yhteistä hyvää?”) olisi mahdollista tarvittaessa täsmentää vakuuttavasti. Käytännössä näkökulmiaan ja toimiaan oikeuttavat poliittiset toimijat vetoavat tällöin erilaisiin auktoriteetteihin, esimerkiksi asiantuntijoihin tai organisaatioihin (Alasuutari, Rautalin & Syväteri 2016). On kuitenkin huomattava, ettei auktoriteetti ole sen enempää näidenkään toimijoiden ominaisuus, vaan oikeutettavien katsantokantojen tai argumenttien on oltava jonkin kulttuurisesti legitiimin instituution – kuten tieteen – auktorisoimia. Auktoriteettiin vetoaminen on ikään kuin oikotie johtopäätöksen ja sen yksityiskohtaisten perusteluiden välillä. Auktoriteetteihin vetoamalla johtopäätöksestä tehdään kulttuurisesti hyväksyttävällä tavalla uskottava ilman, että johtopäätöstä tarvitsee perustella täydellisesti ja yksityiskohtaisesti.

Kun auktoriteettia tarkastellaan osana pyrkimyksiä vaikuttaa muiden toimijoiden käsityksiin todellisuudesta ja siihen mikä on oikein ja tavoiteltavaa, voidaan analyttisesti erottaa neljä eri auktoriteetin lajia: ontologinen, kapasiteettiin perustuva, moraalinen ja karismaattinen (Alasuutari 2018; Alasuutari, Rautalin & Syväteri 2016). Ontologisessa auktoriteetissa on kyse tiedollisista väittämistä. Vaikka sen lähteet voivat olla muitakin kuin asiantuntijoita tai tieteellisiä toimijoita, on ilmeistä, että nyky-yhteiskunnissa tieteellä ja tutkimustiedolla on tässä suhteessa erityinen asema. Kapasiteettiin perustuvalla auktoriteetilla puolestaan on kyky saada asioita aikaan tai estää jotakin tapahtumasta. Tällaisesta auktoriteetista on kyse esimerkiksi silloin, kun keskeinen syy toimia auktoriteetin suosittelemalla tavalla on uskomus, jonka mukaan muulla tavoin toimimisesta seuraisi rangaistus. Moraalisesta auktoriteetista on kyse vedottaessa arvoihin ja periaatteisiin, joiden uskotaan olevan laajalti jaettuina. Poliittisessa puheessa moraaliseen auktoriteettiin vedotaan tyypillisesti määriteltäessä, mitkä tavoitteet ovat arvokkaita tai millaisia toiminnan seurauksia tulisi välttää, koska ne ovat ristiriidassa perustavina pidettyjen arvolähtökohtien kanssa. Karismaattisesta auktoriteetista voidaan puhua, jos kunnioitus auktoriteettia kohtaan perustuu tämän uniikkeina tai muutoin erityisinä pidettyihin ominaisuuksiin. Kaikkia neljää lajia yhdistää se, että ne toimivat ainoastaan siinä määrin kuin muut tunnustavat puhujan auktoriteetteina mainitsevat periaatteet tai toimijat kunkin auktoriteetin lajin edustajiksi. (Alasuutari 2016, 46–47; 2017, 259; Alasuutari, Rautalin & Syväteri 2016.) Aikaisemmat

episteemisen hallinnan viitekehystä kehittäneet ja soveltaneet tutkimukset ovat kuitenkin käsitelleet *tieteen* auktoriteettia lähinnä paradigmaattisena esimerkkinä ontologisesta auktoriteetin lajista. Analyysini täydentää tätä kuvaa havainnollistamalla, millaisia muotoja kaikki neljä lajia saavat kansanedustajien vedotessa tieteen auktoriteettiin.

Aineisto ja metodit

Tarkastelen tieteen auktoriteettia poliittisessa keskustelussa analysoimalla lakialoitteita koskevia eduskunnan täysistuntojen pöytäkirjoja. Kaikkiaan aineisto koostuu 144 keskustelusta (yhteensä 1708 sivua). Aineisto on vuosilta 1994–2017. Jotta aineisto kattaisi useita politiikan lohkoja, se on koottu ositettuna satunnaisotantana. Kymmeneltä etukäteen määritellyltä politiikkasektorilta kerätyt keskustelut jakautuvat tasaisesti koko 24 vuoden ajalle.³ Ajanjakson pituus varmistaa sen, etteivät esimerkiksi johonkin yksittäiseen hallitus–oppositio -asetelmaan tai tiettyyn politiikan asialistalla olleeseen kysymykseen liittyvät mahdolliset erityispiirteet nouse liian hallitseviksi aineistossa.

Parlamenttikeskusteluinstituutio on symbolisesti poliittisen demokratian ytimessä (Alasuutari 2016; Hajer 2009; Pekonen 2011). Suomen eduskunnan – aivan kuin minkä tahansa muun parlamentin – istuntosali on rakennettu näyttämöksi, jolla poliittista demokratiaa esitetään. Kun media uutisoi valmisteilla olevasta lainsäädännöstä, tarttuu se tavallisimmin juuri siihen vaiheeseen kollektiivista päätöksentekoprosessia, jossa eduskunta keskustelee ja äänestää julkisesti istuntosalissa. Vaikka varsinainen valmistelu tapahtuu muualla, pääsääntöisesti ministeriöissä ja valiokunnissa, on täysistunnoissa käytävillä keskusteluilla eräässä mielessä erityisen tärkeä rooli: toisin kuin muut valmistelun vaiheet, ovat täysistuntojen keskustelut poikkeuksetta täysin julkisia. Kansanedustajat puhuvat niissä hyvin tietoisina siitä, että jokainen sana kirjataan ylös kenen tahansa luettavissa oleviin pöytäkirjoihin. He myös tietävät politiikan toimittajien seuraavan keskusteluja tarkasti. Mihin tahansa auktoriteetteihin

³ Poliitiikkasektorit ovat finanssipolitiikka, kansalaispolitiikka, koulutuspolitiikka, kriminaalipolitiikka, kuluttajapolitiikka, sosiaalipolitiikka, terveyspolitiikka, tiede- ja teknologiapolitiikka, ulko- ja turvallisuuspolitiikka, sekä ympäristöpolitiikka. Vuosien 1994–2013 aineiston on kerännyt Tampere Research Group for Cultural and Political Sociology (TCuPS). Aineisto alkaa vuodesta 1994 siitä käytännöllisestä syystä, että aineiston keräämishetkellä täysistuntojen pöytäkirjat löytyivät kokonaisuudessaan digitoidussa muodossa vasta tästä vuodesta alkaen. Jotta aineisto mahdollistaisi päätelmien tekemisen myös mahdollisista viimeaikaisista muutoksista, olen täydentänyt aineistoa keräämällä vastaavan aineiston myös vuosilta 2014–2017.

kansanedustajat viittaavatkaan, on perusteltua olettaa heidän uskovan näiden auktoriteettien olevan yleisemminkin vakuuttavia.

Koska parlamenttikeskusteluissa on kyse julkisesta keskustelusta, jossa puhujat suuntaavat viestinsä monille eri yleisöille (äänestäjäkunta, kansanedustajat, toimittajat, kansainvälinen yhteisö), ei puheenvuorojen keskeisimpänä tarkoituksena läheskään aina ole vaikuttaa siihen, tuleeko puheenaiheena oleva lakiehdotus hyväksytyksi vai ei. Usein lopputulos jo käytännössä tiedetään, sillä hallituksen esityksillä tavallisesti on enemmistön tuki. Muiden kansanedustajien äänestyspäätöksiin vaikuttamisen sijaan keskustelun tarkoituksena usein onkin sen selkeyttäminen, mistä vastakkaisissa vaihtoehdoissa on kysymys (Palonen 2012). Jopa silloin, kun kaikki keskusteluun osallistujat kannattavat käsittelyssä olevaa lakiehdotusta, siitä voidaan puhua hyvinkin pitkään, jos monet eri osapuolet näkevät keskustelun mahdollisuutena omien poliittisten kantojen, toiveiden ja uhkakuvien esiintuomiseen (Syväteri & Alasuutari 2014).

Analyysin ensimmäisessä vaiheessa luin koko aineiston paikantaen kaikki tekstikatkelmat, joissa puhuja viittaa tieteen auktoriteettiin. Osassa näistä tieteen auktoriteetti oli ilmiselvästi läsnä (esimerkiksi viittaukset tieteellisiin tutkimuksiin tai tieteellisten asiantuntijoiden kannanottoihin), kun taas joissain tapauksissa puheenvuoron laajempi konteksti osoitti puhujan vetoavan tieteen auktoriteettiin. En pyrkinyt itse määrittelemään sitä, mikä on tai ei ole tiedettä. Jos jotakin argumenttia esimerkiksi pohjustettiin viittaamalla ”tutkittuun tietoon”, katsoin siinä viitattavan tieteen auktoriteettiin, vaikka mitään konkreettista tutkimusta tai tutkijaa ei olisikaan nimetty. Tavoitteeni oli löytää kaikki tekstikohdat, joissa tieteen auktoriteetti on suhteellisen selvästi läsnä. Kaikki tunnistamani viittaukset kehystävät tai merkityksellistävät puheena olevan asian tai esitetyn argumentin suhteessa tieteseen, tieteelliseen tietoon tai tieteelliseen ajattelutapaan. Rajatapaukset, jotka mahdollisesti sisältävät epäsuoran viittauksen tieteen auktoriteettiin, jäivät tarkoituksellisesti analyysin ulkopuolelle.

Toisessa vaiheessa luokittelin kunkin keskustelun neliportaisella asteikolla sen mukaan, kuinka eksplisiittisesti ja tiheästi tieteen auktoriteetti siinä esiintyy. Käytännössä katsoin edellisessä vaiheessa paikannettuja tekstikatkelmia osana kunkin keskustelun kokonaisuutta. Täten kukin aineiston keskusteluista oli mahdollista sijoittaa yhteen seuraavista luokista: 1) ei lainkaan tai hyvin niukasti viittauksia tieteen auktoriteettiin; 2) tieteen auktoriteettiin viitataan, mutta niukasti tai epäselvästi; 3) selviä viittauksia tieteen auktoriteettiin, mutta ei

erityisen tiheästi; 4) tieteen auktoriteettiin viitataan selvästi ja tiheästi. Keskusteluiden jakautuminen näihin luokkiin on kuvattu Taulukossa 1. Muutoksen havainnollistamiseksi keskusteluiden jakautuminen on taulukossa esitetty myös kolmeen kahdeksan vuoden mittaiseen jaksoon ryhmiteltynä.

Valtaosa (88) analysoiduista 144 keskustelusta sisälsi viittauksia tieteen auktoriteettiin. Näistä paikansin yhteensä 521 tekstikatkelmaa, joissa puhuja tavalla tai toisella viittaa tieteen auktoriteettiin. Näitä viittauksia esiintyy kaikilla politiikan lohkoilla ja läpi koko tarkastellun ajanjakson. Selviä ja tiheitä viittauksia tieteen auktoriteettiin sisältävät keskustelut lisääntyvät tutkitun ajanjakson aikana. Vastaavasti vain marginaalisia viittauksia tieteen auktoriteettiin sisältävät vähenevät.

[Taulukko 1]

Kolmannessa vaiheessa analysoin tarkemmin tieteen auktoriteettiin viittaavia tekstikatkelmia. Metodologinen lähestymistapani on diskurssianalyttinen (Hajer & Laws 2006; Wagenaar 2014). Lähtökohtana on ollut jäsentää tieteen auktoriteetin erilaisia diskursiivisia käyttötapoja tarkastellen, kuinka siihen vetoaminen kehystää esitettyjä argumentteja ja ongelmanasetteluja. Kiinnitin huomiota myös siihen, kuinka muiden viittauksiin reagoidaan. Aineiston lähilukua ohjasivat seuraavat kysymykset: mitä saadaan aikaan viittaamalla tieteen auktoriteettiin ja mihin tieteen auktoriteetti perustuu siihen vedottaessa? Tässä artikkelissa tarkennan katseen neljään toisistaan erottuvaan auktoriteetin lajiin. Kustakin lajista löytyi esimerkkejä jokaiselta vuosikymmeneltä, kaikkia kuitenkin tiheimmin tutkitun ajanjakson loppu- kuin alkupuolelta. Esittelen analyysini tulokset neljässä seuraavassa luvussa. Kukin luku alkaa tiiviillä yhteenvedolla siitä, millaisissa muodoissa kysymyksessä oleva auktoriteetin laji aineistossani esiintyy. Näitä muotoja avaan havainnollistavin esimerkein osoittaakseni, kuinka tieteen auktoriteetti käytännössä toimii poliittisen keskustelun ja päätöksenteon retorisenä resurssina. Erot lajien välillä ovat analyttisiä ja käytännössä lajit kietoutuvat usein toisiinsa. Valtaosassa keskusteluja auktoriteetti perustui vähintään osassa puheenvuoroja ontologisen lisäksi myös yhteen tai useampaan kolmesta muusta auktoriteetin lajista.

Tiede ontologisena auktoriteettina

Selvästi tyypillisin tapa vedota tieteen auktoriteettiin on käyttää sitä tiedollisena tukena argumenteille, jotka pyritään esittämään mahdollisimman uskottavina. Väitteiden painoarvoa

lisätään viittaamalla luotettavana pidettyyn tieteelliseen tosiasiaan, tietomuodostelmaan tai tieteelliseen toimijaan. Tietomuodostelmiin viitataan, kun esimerkiksi kehystetään jokin kysymys vaikkapa lääketieteelliseksi tai ilmastotieteelliseksi. Tieteellisiä toimijoita, joihin kansanedustajat viittaavat, ovat tutkijat, asiantuntijatyöryhmät, tietoa tuottavat järjestöt (esimerkiksi OECD), yliopistot sekä tutkimuslaitokset. Vaikka kansanedustajat vetoavat usein tiettyihin tutkimuksiin, tieteellisen asiantuntemuksen pohjalta tehtyihin raportteihin tai tilastoihin, viittaavat he yhtä lailla monesti väljemmin ”faktoihin”, joilla on – tai annetaan ymmärtää olevan – tieteellinen perusta. Toinen yleinen tapa viitata tieteen ontologiseen auktoriteettiin on kritisoida muiden keskusteluun osallistuvien argumentaatiota tai lakiesityksen valmistelua ylipäänsä toteamalla, että tieteellistä tietoa on hyödynnetty puutteellisesti. Kolmas muoto, jossa ontologinen auktoriteetti esiintyy, vetoaa puhujien omaan asemaan tieteellisinä auktoriteetteina.

Seuraava esimerkki säteilylakia koskevasta lähetekeskustelusta havainnollistaa kahta ensimmäistä edellä mainituista tavoista vedota tieteen ontologiseen auktoriteettiin. Lakiehdotuksen tarkoituksena on palauttaa säteilylle altistuvalla hoitohenkilökunnalle tarkoitettu oikeus vuosittaiseen niin sanottuun säteilylomaan. Eräs kansanedustaja kyseenalaistaa tarpeen perua aikaisemman hallituksen aikana lakiin tehty muutos, jonka myötä säteilylomista luovuttiin:

[M]inua nyt kiinnostaa, onko uutta tutkittua tietoa tästä asiasta, että henkilökunta altistuisi säteilylle. [...] Nimenomaan asiantuntijalaitokset silloin vuonna 98 totesivat, että on syytä muuttaa tätä käytäntöä. [...] Minusta tämä on työsuojeluasia eikä mikään työmarkkina-asia. Tämä on työsuojeluasia, ja minusta sitä kautta tätä pitää myöskin selvittää. Jos tässä ovat asiantuntijalaitokset pimittäneet tietoa tai tehneet jopa virheellisiä johtopäätöksiä, niin täytyy tietysti selvittää nämäkin. (Suomen eduskunta 2002, säteilylain muuttaminen.)⁴

Kyseenalaistaminen tapahtuu vetoamalla tutkimustietoon, jolla aiempaa lakimuutosta oli perusteltu. Kansanedustaja katsoo, että käsiteltävänä olevaa lakiehdotusta ei ole perusteltu yhtä vahvalla tiedolla. Tieteen auktoriteettiin viittaamalla saadaan tässä esimerkissä tukea vaatimukselle joko hylätä lakiehdotus tai vähintään palauttaa se valmisteluun, jotta sitä perusteltaisiin vakuuttavammin tieteellisillä tosiasioilla. Lisäksi esimerkki havainnollistaa

⁴ Aineistoviittausten yhteydessä nimeän keskustelut lyhyillä luonnehdinnoilla (esim. ”säteilylain muuttaminen”), jotka perustuvat siihen, kuinka aihetta on kuvattu eduskunnan pöytäkirjoissa. En siis käytä käsittelyssä olevien lakien kokonais- – usein varsin pitkiä – nimiä.

yhtä tieteen auktoriteetin retorisen käytön keskeistä seurausta: tieteeseen viittaamalla poliittinen kysymys voidaan pyrkiä kehystämään puhujan haluamalla tavalla.

Esimerkkitapauksessa torjutaan säteilyloman kehystäminen työmarkkinakysymyksenä ja vaaditaan lisää lääketieteellistä näyttöä nimenomaan työsuojeluun liittyvistä näkökohdista.

Lakialoitteen tehnyt kansanedustaja vastaa kritiikkiin vakuuttamalla lakimuutoksen tarpeen perustuvan tutkimustietoon: ”Tutkimuksia toki tästä aihepiiristä on nimenomaan Säteilyturvakeskuksessa, josta olen saanut tietoa” (Suomen eduskunta 2002). Kriittisen puheenvuoron esittänyt edustaja reagoi tähän puolustamalla aiempaa päätöstä säteilylomien lakkauttamisesta toteamalla silloisen hallituksen syyttämisen olevan kohtuutonta, sillä ”asiantuntijatahothan tässä ovat vieneet esitystä eteenpäin silloin 90-luvun lopussa ja sitä kautta tämä asia on tullut tähän päätökseen” (Suomen eduskunta 2002). Tästä näkökulmasta katsoen hallitus on toiminut vastuullisesti perustaessaan päätöksensä asiantuntijoiden suosituksiin. Tällainen dynamiikka on keskusteluissa tavallista. Kiistojen osapuolet painottavat kuin yhdestä suusta asiantuntijatiedon huomioimisen tärkeyttä päätöksenteossa. Samalla he kuitenkin kyseenalaistavat tai suhteellistavat (esimerkiksi viittaamalla vastakkaiseen tutkimustulokseen) toisen osapuolen viittaamien tiedollisten auktoriteettien luotettavuuden.

Edellisessä esimerkissä tulee esille, kuinka kansanedustajat usein oikeuttavat kriittistä suhtautumistaan lakiehdotuksiin vetoamalla siihen, etteivät lakiehdotukset perustu riittävästi tutkittuun tietoon. Toisinaan myös keskusteltavaan asiaan liittyvien yksittäisten tutkimusten tai tiettyjen asiantuntijoiden auktoriteetti kyseenalaistetaan. Seuraavassa esimerkissä puhuja viittaa julkisuudessa käytyyn keskusteluun työ- ja elinkeinoministerin mahdollisesta jääviydestä eräissä ydinvoimaa koskevassa periaatepäätöksessä. Puhuja katsoo, että median esiin nostamalla oikeustieteen professoreilla ei ole riittävää tiedollista auktoriteettia, jotta heidän sanomaansa tulisi ottaa vakavasti:

Todellakin, olen kyllä hyvin pettynyt näihin asiantuntijoihin, joita varsinkin Helsingin Sanomat käyttää, näitä päivystäviä dosentteja, jotka ovat myöskin professorin tittelillä, joille soitetaan ja kysytään, että onko tässä joku ongelma. Jokaisessa asiassa nähdään aina välittömästi ongelma, vaikka lausunnonantaja ei ole millään tavalla paneutunut itse asiaan. (Suomen eduskunta 2014a, yhteistyö ydinenergian rauhanomaisesta käytöstä.)

Edellä olevissa esimerkeissä on viitattu eduskunnan ulkopuolisiin toimijoihin, joiden tiedollista auktoriteettia keskusteluissa on ikään kuin lainattu argumentaation tueksi. Erityisenä tapana vedota tieteen ontologiseen auktoriteettiin aineistossa erottuvat kuitenkin myös lukuisat maininnat kansanedustajien omasta tieteellisestä asiantuntemuksesta. Etenkin lääketieteellisen koulutuksen saaneet kansanedustajat tuovat usein esiin taustansa terveyspolitiikkaan liittyvissä keskusteluissa. Esimerkiksi keskusteluun aikuisten hammashuollosta osallistui erityisen aktiivisesti kolme kansanedustajaa (mukaan lukien asian esittelnyt ministeri), joiden kaikkien lääketieteellinen asiantuntijuus tuli vahvasti esille käydyssä keskustelussa:

[T]asokasta keskustelua varmasti ennen muuta sen takia, että ministeri on itse lääkäri ja ed. Hyssälä on hammaslääkäri ja myös hammaslääketieteen tohtori, siis tohtoreita molemmiin puolin. [...] itse viimeksi pidin eilen vastaanottoa. (Suomen eduskunta 1996a, aikuisten hammashuolto.)

Puheenvuoro korostaa sitä, kuinka edustajalla itsellään ja muutamalla muulla edustajalla on erityinen tieteelliseen koulutukseen perustuva auktoriteettiasema hammashuoltoa koskevasta laista keskusteltaessa. Omaan tieteelliseen koulutuksensa esiin tuomisen lisäksi kansanedustajat silloin tällöin lisäävät puheidensa painoarvoa osoittamalla oppineisuuttaan viittaamalla esimerkiksi tunnettuihin ajattelijoihin. Nämä maininnat eivät niinkään pyri tuomaan esiin argumenttia tukevaa evidenssiä, vaan pikemminkin korostavat edustajan ymmärrystä todellisuuden luonteesta tai yhteiskunnallisista lainalaisuuksista.

Tiede kapasiteettiin perustuvana auktoriteettina

Tieteen auktoriteetti voi perustua myös sen kykyyn saada aikaan asioita tai estää jotain tapahtumasta. Artikkelin aineistossa tieteen auktoriteetti esiintyy tällaisessa kapasiteettiin perustuvassa auktoriteetin lajissa kolmella retoristen seurauksiensa kautta erottuvalla tavalla. Ensinnäkin tieteen instrumentaaliseen arvoon ratkaista poliittisia ja yhteiskunnallisia ongelmia viitataan usein. Suhteellisen usein tähän yleisesti jaetulta vaikuttavaan lähtökohtaan liittyy oletus, jonka mukaan päätöksenteon on mukauduttava tieteelliseen kehitykseen, jotta uhkaavilta ikäviltä seurauksilta vältyttäisiin. Toiseksi tieteellinen tieto asettaa ehtoja sille, millaisia päätöksiä tai poliittisia linjauksia on ylipäänsä mahdollista tehdä. Kolmanneksi tieteen kykyyn ratkaista ongelmat voidaan luottaa niin paljon, että vaateesta ratkaista ongelmat poliittisesti voidaan kokonaan luopua.

Ensimmäistä tapaa havainnollistavat seuraavat esimerkit:

Tärkeänä näen, että meillä korkeatasoinen alkoholipoliittinen tutkimus jatkuu, ettemme päästä sitä rappiolle. Sillä on keskeinen merkitys alkoholipolitiikan suunnittelussa ja kehittämisessä tässä yhteiskunnassa. (Suomen eduskunta 1994, alkoholilaki.)

Biopankit ovat askel kohti yksilöityä terveydenhoitoa, joka tulee vaikuttamaan tulevaisuudessa monella tavalla elämäämme. Lääketieteen tavoite, kuten meidänkin tavoitteemme, on terveyden edistäminen ja lisävuosien saaminen. Yksilöity hoito on yksi tapa hakea näitä ratkaisuja. Meidän on tuettava tutkimustyötä... (Suomen eduskunta 2011a, biopankkitoiminta.)

Molemmissa esimerkeissä painotetaan päätöksentekijöiden velvollisuutta tukea yhteiskuntakehityksen suunnitellun hallinnon mahdollistavaa tutkimusta. Alkoholilakia perustellaan hyvin resursoitun tieteiden potentiaalilla tarjota päätöksentekijöille välineitä alkoholipolitiikan vastuulliseen kontrollointiin. Alkoholipoliittisen tutkimuksen rappiolla nähdään voivan olla turmiollisia seurauksia myös poliittisen päätöksenteon toimivuudelle. Biopankkeja koskevassa keskustelussa puolestaan viitataan tieteiden vääjäämättömään kehitykseen, jonka myötä terveydenhoito on yksilöitymässä, riippumatta päätöksentekijöiden päätöksistä. Jotta tästä lääketieteen modernisaatiosta saataisiin suurin mahdollinen hyöty, on päätöksentekijöiden vastuulla tehdä kehityskulun kanssa linjassa olevia päätöksiä. Biopankkitoiminnan käynnistäminen Suomessa näyttää osana tällaista politiikkaa, koska sen ajattelun olevan olennainen edellytys kansallisen lääketieteellisen tutkimustyön menestykselle.

Seuraava esimerkki havainnollistaa toista kapasiteettiin perustuvan auktoriteetin muodoista eli sitä, kuinka tiede asettaa ehtoja mahdollisille poliittisille linjauksille:

[P]rofessorit Ojanen, Pirjatanniemi, Scheinin, jotka ovat kaikki kansainvälisen oikeuden huippuja Suomessa, ovat kaikki jättäneet kommentoimatta vaihtoehtoisia muotoiluja määritelmäksi sillä perusteella, että määritelmästä on tehty ehdotus, joka on tehty yhteistyössä saamelaiskäräjien kanssa, ja he ovat kaikki todenneet, ettei määritelmää voi muuttaa ilman saamelaisten myötävaikutusta tai vastoin heidän näkemystään. (Suomen eduskunta 2014b, saamelaiskäräjät.)

Esimerkissä on kyse alkuperäiskansaan, saamelaisiin, kuulumisen kriteereistä. Keskustelussa ja lain valmistelussa oli ollut esillä vaihtoehtoisia ehdotuksia määritelmäksi sille, keitä voidaan pitää saamelaisina. Siteeratassa puheenvuorossa oikeusministeri viittaa oikeustieteilijöihin, jotka ovat kieltäytyneet kommentoimasta vaihtoehtoja, jotka heidän

mukaansa ovat lähtökohtaisesti ristiriidassa oikeustieteellisiin tulkintoihin nojaavien periaatteiden kanssa. Johtopäätöksenä on, että kansanedustajien tulisi lopettaa väittely määritelmästä ja hyväksyä ainoa mahdollinen määritelmä: se, jolle on olemassa oikeustieteilijöiden tuki.

Myös esimerkiksi päästökaupasta keskusteltaessa tieteen auktoriteettiin vedottiin pyrittäessä osoittamaan joidenkin keskusteluun osallistuneiden edustajien ratkaisujen olevan käytännössä mahdottomia, jolloin niistä on turha syvemmin keskustella:

Me pystymme täällä luomaan puheissamme hyviä ja ihania tulevaisuudenkuvia, missä saamme kaikki yhteiskunnalliset tavoitteet ratkaistuiksi yhdellä lauseella, mutta tällaisen yhtälön toteuttaminen tosielämässä onkin paljon vaikeampaa [...] Tämä johtuu siitä, että energiapolitiikka on olennaisesti sidoksissa luonnonlakeihin ja tieteellisiin faktoihin. (Suomen eduskunta 2007, päästökauppa.)

Kolmas, harvemmin esiintyvä tapa vedota tieteen kapasiteettiin perustuvaan auktoriteettiin on esittää tieteen ratkaisevan puheena olevat ongelmat, jolloin niitä ei oikeastaan tarvitse käsitellä poliittisesti. Keskustelussa lakiehdotuksesta turkistarhauksen kieltämisestä (Suomen eduskunta 2001) useiden lakiehdotusta vastustavien kansanedustajien keskeinen argumentti oli, että turkistarhauksen mahdolliset ongelmat voitaisiin ratkaista panostuksilla tutkimustoimintaan. Vetoamalla tieteen kapasiteettiin perustuvaan auktoriteettiin lakiehdotuksen vastustajat siirsivät keskustelun lakiehdotuksen puolustajien eettisiä näkökantoja painottavasta puheesta kysymykseksi, joka poliittisten linjausten sijaan vaatii ainoastaan turkistuotantoa koskevan tutkimuksen resurssien turvaamista. Lakiehdotuksen puolustajatkin viittasivat tiheästi tieteen auktoriteettiin, mutta pikemminkin moraalisen auktoriteettina.

Tiede moraalisen auktoriteettina

Tieteen auktoriteetti on myös moraalista. Tämä merkitsee ensinnäkin sitä, että tieteen auktoriteettiin vedotaan määriteltäessä sitä, millaiset päätöksenteon tavoitteet ovat hyviä ja arvokkaita tai millaisia päätöksistä koituvia seurauksia tulisi välttää. Tavoitteiden ja keinojen moraalinen arviointi liittyy toki kaikkeen poliittiseen keskusteluun, mutta tieteen keskeinen rooli tässä jää usein vähälle huomiolle. Tieteeseen viittaamalla voidaan pyrkiä rajaamaan hyväksyttävien toimintalinjojen repertuaaria tai todeta ehdotettu lakimuutos moraalisesti vääräksi. Esimerkiksi lakimuutoksista keskusteltaessa muutosten suhde aiempaan lainsäädäntöön ja niiden tulkintaan voi nousta esiin. Tällöin oikeustieteellisiin

asiantuntijoihin voidaan viitata, jotta saataisiin tukea puhujan esittämälle käsitykselle siitä, mikä on ”lain hengen” mukaista. Toiseksi, tieteen moraalinen auktoriteetti tulee usein esiin keskustelua jäsentävänä normina, jonka mukaan uudistusten ja niitä puoltavien argumenttien tulisi perustua tutkittuun tietoon. Erityisen vahvasti normi tulee esiin silloin, kun edustajat syyttävät toisiaan tutkimustiedon sivuuttamisesta.

Esimerkiksi keskusteluista, joissa puheenaihe selvästi merkityksellistyy moraalisena tai eettisenä kysymyksenä ja jossa tieteeseen vetoamalla oikeutetaan lähtökohtaisesti arvoihin perustuvia argumentteja, käy keskustelu hallituksen esityksestä laiksi sikiön, alkion ja perimän suojasta. Siinä yhdeksi keskeiseksi puheenaiheeksi nousivat raskaudenkeskeytykset. Kysymys kehystettiin selvästi moraalisena, sillä useat kansanedustajat toivat esiin kantansa taustalla olevan eettisiä periaatteita, joille myös haettiin tukea tieteen auktoriteettiin vetoamalla. Embryologiseen oppikirjatietoon viittasivat yhtä lailla sekä oikeutta raskaudenkeskeytykseen puolustavat että sitä vastustavat kansanedustajat:

[E]n nyt ole täällä embryologian kirja kainalossa, mutta kehottaisin kiinnittämään huomiota niihin ihmisen olemuksiin, joita embryologisessa kehityksessä on ensimmäisten viikkojen aikana. Kuitenkin raskaudenkeskeytyksistä merkittävä osa tapahtuu esimerkiksi ennen kuudetta raskausviikkoa eli noin 38 prosenttia. Mielestäni tämä ilmaisu ”ihmisen tappaminen” on kyllä aika tavalla myöskin embryologisesti ja lääketieteellisesti tuomittava, sen lisäksi myös moraalisesti tuomittava tapa kertoa tästä asiasta. (Suomen eduskunta 2008, sikiön, alkion ja perimän suoja.)

[Edellinen puhuja] peräänkuulutti parempaa embryologian tuntemista, niin kyllähän oleellista tässä kysymyksessä on se, mistä ihmiselämä alkaa. Ei ole mitään muuta rajaa kuin hedelmöitys, jossa ihmisyksilö saa alkunsa, eikä sen jälkeen tule mitään sellaista rajaa, jonka kohdalla voitaisiin sanoa, että nyt tuosta alkiosta tuli ihminen. [...] Kyllä kaikki nykyiset lain rajat, 12 raskausviikkoa, 20 raskausviikkoa tai 24 raskausviikkoa, ovat täysin keinotekoisia ajatellen tuota syntymättömän lapsen arvoa ja olemusta. (Suomen eduskunta 2008, sikiön, alkion ja perimän suoja.)

Molemmat puhujat viittaavat oman lääketieteellisen tutkintonsa tuomaan embryologian tuntemukseen kehystäen näkökulmansa samanaikaisesti sekä tieteellisenä että moraalisena. Tieteen auktoriteettiin viitataan näissä esimerkeissä vetäen myös suoria johtopäätöksiä siitä, millainen lainsäädäntö on moraalisesti hyväksyttävissä.

Havainnollistavana esimerkkinä normista, jonka mukaan päätöksenteon tulee pohjautua tutkittuun tietoon, toimii seuraava sitaatti lapsilisiä ja lasten päivähoitoa koskevasta keskustelusta. Siinä sosiaalipoliittisiin tutkimuksiin vedottiin auktoriteettina, joka edustaa ymmärrystä oikeudenmukaisista toimintatavoista:

Se lapsilisä uudistusmalli, joka silloin otettiin käyttöön, oli sosiaalipoliittisten tutkijoiden suosittelema, köyhyystutkimuksiin perustuva. Nyt on tullut vielä ajankohtaisempaa tietoa siitä, ketkä ovat tässä yhteiskunnassa heikoimmilla [...] niin yksinkertainen totuus [...] ei näy menevän perille, vaikka se kuinka usein sanotaan, mutta ilmeisesti vastaanvääntäjillä on ihan toisenlaiset motiivit esiintymiselleen. Ilmeisesti lasketaan ääniä, koska äänestäjiä on enemmän yksi- ja kaksilapsisissa perheissä. (Suomen eduskunta 1995b, lasten päivähoiton palveluseteli.)

Puhuja vetoaa normiin, jonka mukaan päätöksenteon tulee perustua tutkimustietoon. Kun tietoa tulee lisää, lakeja on korjattava. Siteerattu kansanedustaja pitää moraalittomana kansanedustajia, jotka eivät perusta kannanottojaan tutkimuksiin perustuvaan ”totuuteen”, vaan itsekkääseen ”yksi- ja kaksilapsisten perheiden” äänen kalasteluun. Tieteen auktoriteettiin vetoamalla luodaan vaikutelma, jonka mukaan päätöksentekijöillä on suorastaan moraalinen velvollisuus toimia tietyllä tavalla. Kansanedustajien puheessa tieteen auktoriteettiin nojaavat tosiasiat usein määrittelevät sitä, millainen politiikka on hyväksyttävää.

Tieteen moraalinen auktoriteetti tulee selvimmin esiin silloin, kun kansanedustajat syyttävät toisiaan tutkimustiedon huomiotta jättämisestä: ”[V]aikka meillä on valtava määrä maassa tutkijoita ja kasvatustieteilijöitä, niin heitä ei ole laajamittaisesti käytetty tämän hankkeen valmistelussa” (Suomen eduskunta 1997, koulutuslainsäädäntö). Reaktiona väitteeseen lakiehdotusta puolustava kansanedustaja omassa puheenvuorossaan hetkeä myöhemmin vakuutti hanketta valmistelleen parlamentaarisen komitean kuulleen suurta joukkoa tutkijoita.

Myös seuraava esimerkki havainnollistaa, kuinka lakialoitteisiin kriittisesti suhtautuvat kansanedustajat pyrkivät usein osoittamaan, että tieteellinen tutkimus on sivuutettu valmistelussa:

[A]lkoholipolitiikkamme, jossa toisaalta viinaa myydään, viinalla pidetään yhteiskunnan palveluja ja tuloja yllä ja toisaalta pyritään kaikin keinoin kulutusta vähentämään, on tehnyt tällaisen kamikaze-juopottelun suomalaisiksi erityisongelmaksi, joka johtaa tietysti alkoholimyrkytykseen sen sijaan, että alkoholia nautittaisiin luontevasti ennen kaikkea ilman pysyvää huonoa omaatuntoa.

[Välihuuto:] Mihin tutkimukseen tuo nojautuu?

Tämä ei nojaudu muuhun kuin mutututkimukseen, mutta toivoisin, että valiokunta, joka asiaa käsittelee, pyrkisi ottamaan selvää. (Suomen eduskunta 1994, alkoholilaki.)

Kun välihuudon tekevä kansanedustaja epäilee puhetta pitävän edustajan käyttävän tieteellistä tietoa turhan yliolkaisesti, kiiruhtaa puhuja välittömästi todistamaan arvostavansa tutkimustietoa: hän nimenomaan edellyttää, että lain jatkovalmistelussa sitä tullaan hankkimaan. Puhuja jatkaa mainitsemalla, että hänen mielestään suomalainen alkoholitutkimus on poikkeuksellisen korkeatasoista, täten vielä vahvistaen pitävänsä tärkeänä alkoholipolitiikan perustumista tieteelliseen tietoon. Se, että tieteen auktoriteetin sivuuttamisesta syytetyt kansanedustajat pitivät tärkeänä puolustautua painottamalla tutkitun tiedon tärkeyttä, vahvistaa käsitystä normin keskeisestä merkityksestä. Lisäksi on merkillepantavaa se, että vaikka yksittäisten tutkimusten ja tutkijoiden tuloksia kyseenalaistetaan varsin usein, aineistossa ei ole ainuttakaan tapausta, jossa tieteen auktoriteetti yleisellä tasolla kiistettäisiin. Selvimmin tieteen moraalinen auktoriteetti näkyikin siinä mitä ei sanota: minkään asian käsittelyn yhteydessä ei kielletä, etteikö tieteellä tai tutkitulla tiedolla olisi merkitystä käsiteltävän asian kannalta.

Tiede karismaattisena auktoriteettina

Neljäskin auktoriteetin laji, karismaattinen auktoriteetti, esiintyy aineistossa. Yksilöllisiä, uniikkeja ominaisuuksia, joihin karismaattisen auktoriteetin herättämän kunnioituksen tavallisesti ajatellaan perustuvan, ei tieteen auktoriteetin yhteydessä juurikaan tuoda sinänsä esiin. Sen sijaan arvostettuja asemia ja arvonimiä mainitaan usein. Arvostetun tieteellisen aseman mainitseminen on yleinen tapa korostaa puheena olevaa henkilöä yksilönä, jonka sanomiset tulisi ottaa poikkeuksellisen vakavasti. Tässä muodossa karismaattinen auktoriteetti muistuttaakin Max Weberin luonnehdintaa asemaan perustuvasta karismasta. Weber (1978, 1121–1143) käsitteli muun muassa aatelistasemien periytymistä ja uskonnollista johtajuutta esimerkkeinä puhtaan, yksilön erityisominaisuuksiin perustuvan, karismaattisen auktoriteetin transformaatiosta institutionalisoiduksi niin sanotuksi asemaan perustuvaksi karismaattiseksi auktoriteetiksi (office charisma).

Asemien ja arvonimien mainitsemisen ohella tieteellistä auktoriteettia vahvistetaan myös vetoamalla viittauksen kohteena olevan tieteellisen auktoriteetin maineeseen ja laajaan tunnettuuteen. Esimerkiksi ympäristönsuojelulakia koskevassa keskustelussa on useampia

puheenvuoroja, joissa eri kansanedustajat viittaavat saman ”Nobel-palkitun” pitämään puheeseen oikeuttaessaan omia argumenttejaan:

Kiinnitän huomiota siihen, mitä Nobel-palkittu Bengt Holmström puhui hetki sitten. Hän nimenomaan muistutti tästä asiasta, että sääntöjä tarvitaan. Se on hyvän, tehokkaan pohjoismaisen yhteiskunnan tunnusmerkki, että meillä on olemassa hyväksytyt normit, jotka koskevat kaikkia. (Suomen eduskunta 2017, ympäristönsuojelulaki.)

Kun jostain asiasta mielipiteensä lausunut henkilö on arkkiaatri, akateemikko tai nobelisti, arvonimi melkoisen varmasti mainitaan. Vastaavalla tavalla myös tieteelliset asemat, tutkinnot ja arvonimet mainitaan usein riippumatta siitä, viitataan puheenvuorossa mihinkään erityiseen tietoon tai tutkimukseen, joka selvästi kuuluisi kyseessä olevan henkilön alaan. Tämä kertoo tiedettä kohtaan koetusta kunnioituksesta – tai ainakin kansanedustajien uskosta siihen, että tieteelliset arvonimet ja asemat lisäävät mainittujen henkilöiden painoarvoa tieteellisen auktoriteetin edustajina. Myös esimerkiksi maineikkaan huippuyliopiston mainitseminen muutoin suurelle yleisölle tuntemattoman tutkijan yhteydessä voi toimia yrityksenä kasvattaa mainitun tutkijan painoarvoa. Samaan tapaan kansanedustaja voi lainata tiedemaailman maineikkaiden brändien auktoriteettia, näin tuottaen kuvaa omista yksilöllisistä piirteistään: ”Itse olen opiskellut Ivy League -yliopistossa [...]. Siellä opiskellaan eikä veltoilla, niin kuin monissa Suomen yliopistoissa tosiasiasa tehdään” (Suomen eduskunta 2011b, opintotuen vapaaehtoinen palauttaminen).

Eriytyisen selvästi karismaattinen auktoriteetti tulee esiin puhujien mainitessa laajasti tunnettuja tiedemaailman julkkiksia. Tästä esimerkkinä voidaan mainita biopankkitoimintaa koskeva laki, jonka esitellyt ministeri nimesi ”Lex Palotieksi” (Suomen eduskunta 2011a) edellisvuonna menehtyneen akateemikko Leena Palotien mukaan. Palotie oli Tiedebarometrin (Tieteen tiedotus 2010) mukaan tunnetuin suomalaistieteilijä, jonka kunniaksi oli muun muassa julkaistu postimerkki vain muutamia päiviä ennen hänen kuolemaansa. Muut kansanedustajat kehuivat lain nimeämistä hänen mukaansa hienoksi tunnustukseksi. Ei ole kuitenkaan epäilystäkään, etteikö laki olisi itsessään saanut samalla osansa Palotiehen henkilöityvästä tieteen karismaattisesta auktoriteetista.

Kun tieteellisen auktoriteetin lähteinä mainitut tahot eivät ole kovin tunnettuja, näihin viitataan täysistuntokeskusteluissa tyypillisesti vain ”tutkimuksina”, ”tutkijoina” tai

”asiantuntijoina”. Toisaalta, kun henkilöt ovat laajasti tunnettuja ja arvostettuja, nimiä korostetaan vahvasti:

[P]yydän kaikkia niitä, jotka nyt ovat jonkin tiukan inflaatioprosentin takana, tarkkaan miettimään, mihin he perustavat oman näkemyksensä. Mikä on se talousoppi, mihin se perustuu? [...] Minusta Korkmanin malli on erinomainen, ja se varmasti tulee pitämään Suomen inflaation hyvin alhaisella tasolla. (Suomen eduskunta 1995a, kansanäänestys Euroopan raha- ja talousunioniin osallistumisesta.)

Minä olen vakuuttunut siitä, että tästä alhaisen inflaation autuudesta vielä tullaan pääsemään eroon. Esimerkiksi John Kenneth Galbraith puhuessaan pari viikkoa sitten esimerkiksi Ruotsissa sanoi, että uskoo, että tämä harha tullaan vielä ohittamaan. Hän on kuitenkin eräs merkittävimpiä ekonomisteja, mitä maailmassa on ollut (Suomen eduskunta 1996b, inflaatiotavoite.)

Ensimmäisessä sitaatissa mainittu Sixten Korkman tunnettiin vuonna 1995

Valtiovarainministeriön kansantalouselämyksen ylijohtajana, eikä häntä tarvinnut erikseen esitellä. Jälkimmäisessä sitaatissakin viitataan tunnettuun taloustieteilijään, mutta tämän tunnettavuutta nähdään kuitenkin tarpeelliseksi vielä vahvistaa mainitsemalla hänet erääksi maailman merkittävimmistä ekonomisteista. Esimerkit havainnollistavat, kuinka karismaattinen auktoriteetti vahvistaa ontologista auktoriteettia. Tieteen auktoriteetti nojaa näissä esimerkeissä ennemminkin maineeseen kuin varsinaiseen evidenssiin. Molemmissa esimerkeissä poliitikot perustelevat valintaa taloustieteeseen perustuvien mallien välillä ennen kaikkea sillä, *kuka* näitä malleja tukevia näkemyksiä on esittänyt.

Johtopäätökset

Artikkelin tuloksilla on merkitystä tieteen roolista poliittisessa päätöksenteossa kiinnostuneelle sosiologialle. Painopiste aikaisemmassa tutkimuksessa on ollut tieteellisen tiedon tuotannossa: jos tutkimus on ollut kiinnostunut tieteen käytöstä politiikassa, huomio on keskittynyt lähinnä rajanvetoon tieteen ja politiikan välillä sekä asiantuntijuutta koskeviin määrittelykamppailuihin. Tieteen auktoriteettia tutkittaessa huomiota ovat saaneet pääasiassa tapaukset, joissa tieteellä ajatellaan olevan erityinen rooli (Irwin 2008). Laajimmin tutkittuja politiikan alueita ovat olleet tiede- ja teknologiapolitiikka, ympäristöpolitiikka ja uusiin lääketieteellisiin teknologioihin liittyvä poliittinen sääntely. Näin arkipäiväinen tieteen auktoriteetin hyödyntäminen esimerkiksi uusien lakien parlamentaarisisessa käsittelyssä on jäänyt varjoon. On kuitenkin tärkeätä, ettei tieteen laajaa kulttuurista ja yhteiskunnallista

asemaa oteta annettuna, vaan sitä tutkitaan erilaisissa institutionalisoiduissa käytännöissä (vrt. Barry 2001) eikä vain yksittäisten erityistapausten yhteydessä. Vaikka tiede vaikuttaakin yhteiskuntaan lukemattomilla eri tavoilla, on syytä tutkia tieteen eksplisiittistä käyttöä päätöksentekoa legitimoivana auktoriteettina.

Tieteen auktoriteetti politiikassa ymmärretään tavallisesti tiedollisena ja instrumentaalisenä: tiede tarjoaa tietoa maailmasta päätöksenteon tueksi sekä ratkaisuja erilaisiin poliittisissa päätöksenteossa kohdattuihin ongelmiin. Keskustelut tieteen roolista poliittisessa päätöksenteossa kiertyvät useimmiten sen kysymyksen ympärille, otetaanko tieteellinen tieto riittävän hyvin huomioon päätöksiä tehdessä. Toisaalta yleinen näkökulma on ollut nähdä tieteeseen pohjautuva päätöksenteko poliittisten kysymysten epäpolitisoinnina, teknokraattisena käytäntönä, johon sisältyy demokraattisten ideaalien kanssa ristiriitaisia tendenssejä. Tätä näkökulmaa painottavassa kirjallisuudessa usein todetaan, että tieteen auktoriteettiin vedotaan poliittisessa päätöksenteossa erityisesti silloin, kun kyse on kompleksisten ongelmien teknokraattisesta hallinnasta. Esimerkiksi Ulrich Beckin (1990) mukaan riskiyhteiskunnan poliittisessa hallinnassa asiantuntijatieto pitkälti määrittelee mahdolliset politiikkalinjaukset. Niinpä on esitetty, että tieteelliseen tietoon perustuvilla väitteillä on tyypillisesti keskeinen rooli poliittisessa diskurssissa silloin, kun tarkasteltava kysymys kehystyy riskipolitiikkana. Tällöin ”objektiivinen” asiantuntijatieto peittoaa arvoihin tai intresseihin liittyvät argumentit. Vastaavasti ”perinteisissä” poliittisissa kysymyksissä, jotka usein liittyvät esimerkiksi yhteiskunnan resurssien jakamiseen, tieteen auktoriteetilla katsotaan olevan vain vähäinen rooli. (Boswell 2009; Pielke 2007.)

Tulosten perusteella parlamentaarisen diskurssin tasolla tieteen auktoriteettiin viitataan kuitenkin kaikilla politiikan alueilla eikä suinkaan ainoastaan alueilla, jotka vaativat erityisen monimutkaista teknistä tietoa. Vaikuttaa itse asiassa siltä, että usein tieteen auktoriteettiin viitataan tiheästi poliittisesti latautuneissa, kilpaileviin intresseihin ja arvoihin liittyvissä keskusteluissa. Tämä havainto tukee episteemisen hallinnan teorian näkemystä, jonka mukaan poliitikot tyypillisesti viittaavat kaikkiin auktoriteetteihin, joiden uskovat voivan lisätä viestinsä painoarvoa – ainakin heidän kohdeyleisönsä keskuudessa.

Artikkelissa analysoin sitä, kuinka ja millaisin diskursiivisin seurauksin poliittisessa keskustelussa vedotaan tieteeseen ontologisen auktoriteetin lisäksi kolmessa muussa auktoriteetin lajissa: kapasiteettiin perustuvana, moraalisenä ja karismaattisena

auktoriteettina. Tieteen auktoriteettiin viittaamisessa ei siis ole läheskään aina kyse ainoastaan siitä, että tehtävien päätösten tueksi tai niitä vastaan marssitettaisiin informaatiota.

Viittauksissa tieteeseen ontologisena auktoriteettina on toki yleisimmin kyse juuri argumenttien vakuuttavuuden vahvistamisesta vetoamalla tieteelliseen tietoon. Tällöinkin kyse on usein myös muusta kuin vain objektiivisen tiedon tarjoamisesta: poliittinen keskustelu on suuressa määrin kamppailua siitä, millaiset tulkinnat todellisuudesta – esimerkiksi politiikan asialistalla olevista kysymyksistä – ovat hyväksyttäviä. Artikkelissa olen havainnollistanut esimerkiksi sitä, kuinka tutkimustietoon viittaamalla voidaan vaihtaa keskusteltavana olevan asian kehystystä puhujan toivomaan suuntaan. Tieteen ontologista auktoriteettia ei sinänsä kyseenalaistettu analysoiduissa keskusteluissa kertaakaan.

Yksittäisten tieteellisten auktoriteettien (tyypillisesti muissa puheenvuoroissa mainittujen tutkimusten tai tutkijoiden) luotettavuus sen sijaan esitettiin suhteellisen usein kriittisessä valossa. Tällöin tyypillisesti annettiin ymmärtää, että vakuuttavampiakin tiedollisen auktoriteetin lähteitä olisi tarjolla. Myös kansanedustajien henkilökohtainen käsiteltävää asiaa koskeva tieteellinen asiantuntemus tuotiin toisinaan esiin. Näin voitiin vahvistaa kyseisen kansanedustajan asiasta esittämän kannan vakuuttavuutta, vaikka mitään konkreettista evidenssiä ei olisi mainittukaan.

Tieteen kapasiteettiin perustuvaan auktoriteettiin viitattaessa painotettiin tieteen kykyä saada jotain aikaan. Artikkelissa olen tuonut esiin erilaisia retorisia seurauksia, joita tällaisilla viittauksilla on tutkimassani aineistossa. Tieteen merkittävään potentiaaliin yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisussa vaikutetaan uskovon laajasti. Varsin usein tähän käsitykseen näyttää liittyvän vaatimus siitä, että poliitikkojen itse asiassa tulisi tukea tieteen kehitystä ja mukautua sen viitoittamiin vaihtoehtoihin päätöksenteossa. Tieteeseen vetoamalla saatettiin esimerkiksi pyrkiä osoittamaan tietyn toimintalinjan mahdottomuus tai saada jokin päätös vaikuttamaan ainoalta järjelliseltä vaihtoehdolta. Lain säätäminen saatettiin myös todeta tarpeettomaksi siitä syystä, että tietoa ei ole tarpeeksi tai koska lisääntyvän tieteellisen tiedon annettiin ymmärtää lopulta ratkaisevan ongelmat, joita lakiehdotus oli tarkoitettu korjaamaan.

Tieteen moraalinen auktoriteetti näkyi aineistossani ennen kaikkea niin, että keskusteluita jäseni vahvasti normi, jonka mukaan päätöksenteon tulee pohjautua tutkittuun tietoon. Poliitikot eivät vain tiheästi vetoa tieteeseen, vaan he usein myös syyttävät toisiaan (tai hallituksen esityksiä) tutkitun tiedon liian vähäisestä hyödyntämisestä. Kun kansanedustajia syytetään tutkimustiedon sivuuttamisesta tai väärinkäytöstä, he useimmiten pyrkivät

torjumaan nämä väitteet. Tieteellä on siis selvästi vahvempi moraalinen auktoriteetti suomalaisissa parlamenttikeskusteluissa kuin vaikkapa uskonnolla (Hjelm 2014) – kun joku kansanedustaja toisinaan kritisoi lain valmistelua uskonnollisten näkökantojen sivuuttamisesta, eivät muut näe tarpeelliseksi reagoida tai puolustautua millään tavalla (Syväterä & Alasuutari 2014). Lisäksi tieteen moraalinen auktoriteetti on nähtävissä siinä, että tieteeseen vedottiin määriteltäessä, millaiset päätöksenteon tavoitteet ovat hyviä ja arvokkaita, tai millaisia päätöksistä koituvia seurauksia tulisi välttää, koska ne ovat moraalisesti väärin. Näin päätöksenteossa saatiin rajata hyväksyttäväksi katsottuja vaihtoehtoja.

Toisinaan tieteen auktoriteetti esiintyi myös muodossa, jota voi kuvata karismaattiseksi auktoriteetiksi. Tällöin johonkin henkilöön tai organisaation liitetään erityispiirteitä, joiden ansiosta tätä toimijaa odotetaan kunnioitettavan erityisellä tavalla. Ainutlaatuisten yksilöllisten ominaisuuksien sijaan nämä erityispiirteet tieteen auktoriteetin tapauksessa liittyvät tyypillisesti arvonimiin, asemiin tai maineeseen esimerkiksi ”huippuyliopistoina” tai ”huippututkijoina”. Karismaattiseen auktoriteettiin viittaaminen tuo asiaan erityistä hohdokkuutta ja tärkeyden tuntua. Käytettäessä tiedettä karismaattisena auktoriteettina toivottu seuraus vaikuttaa tyypillisimmin olevan ontologisen auktoriteetin vahvistaminen tai laajentaminen: poliittisen kommentoijan maine ”nobelistina” antaa painoarvoa myös argumenteille, joilla ei ole välitöntä yhteyttä palkinnon saaneen omaan tutkimusalaan.

Artikkelin tulokset myös täydentävät ymmärrystä episteemisestä hallinnasta, sillä aikaisemmat episteemisen hallinnan viitekehystä kehittäneet tutkimukset (Alasuutari 2016; Alasuutari & Qadir 2014; Alasuutari, Rautalin & Syväterä 2016) ovat sivunneet tieteen roolia pääasiassa esimerkkinä ontologisesta auktoriteetista. Artikkelini myös osoittaa, kuinka auktoriteetin lajien analyttistä jäsennystä voidaan soveltaa empiiriseen analyysiin. Tieteen auktoriteetin ohella vastaavalla tavalla olisi mahdollista lähestyä muitakin auktoriteetteja, joihin poliittisessa diskurssissa vedotaan. Jatkotutkimuksessa olisi syytä paneutua tarkemmin myös auktoriteetin lajien keskinäissuhteisiin. Tähän liittyen olisi mahdollista pyrkiä erittelemään eroja sen suhteen, kuinka eri tieteenalojen tietoon vedotaan poliittisessa argumentaatioissa. Tuloksia esittelevissä luvuissa esiin nostamani esimerkit kuitenkin jo osoittavat, että kaikissa neljässä auktoriteetin lajissa viitataan laajasti eri tieteenaloihin. Joitakin merkittäviä eroja on havaittavissa. Esimerkiksi luonnontieteet ja lääketiede esiintyvät suhteellisesti useammin kapasiteettiin perustuvina auktoriteetteina, yhteiskuntatieteet

moraalisena auktoriteettina ja oikeustiede sekä kapasiteettiin perustuvana että moraalisen auktoriteettina.

Kiinnostavan lähtökohdan jatkotutkimukselle antavat tieteen auktoriteettiin viittaamisen intensiteetissä tapahtuneet muutokset. Siirryttäessä 1990-luvulta 2010-luvulle ei lainkaan viittauksia tieteen auktoriteettiin sisältävien keskusteluiden määrä on selvästi vähentynyt ja vastaavasti useita viittauksia tieteen auktoriteettiin sisältävien keskustelujen määrä lisääntynyt. Havainto siitä, kuinka usein tieteen auktoriteettiin *ei* viitattu (etenkin ennen 2000-lukua) on kiinnostava siinä valossa, että Suomen poliittista kulttuuria on tyypillisesti pidetty esimerkkinä teknokraattisesta poliittisesta kulttuurista.

Suoraviivainen tulkinta havainnosta, jonka mukaan viittaukset tieteen auktoriteettiin merkittävästi lisääntyvät tutkitun jakson loppupuolta lähestyttäessä, olisi väittää tieteen aseman vahvistuneen poliittisessa päätöksenteossa. Vaikka en ole valmis tekemään tällaista johtopäätöstä, voidaan episteemisen hallinnan näkökulmasta kuitenkin todeta, että ainakin lakiehdotuksia käsittelevien täysistuntokeskusteluiden kontekstissa kansanedustajat pitävät tieteen auktoriteettiin viittaamista entistä mielekkäämpänä retorisenä strategiana.

Vaatimukset perustaa päätökset tutkimustietoon lisääntyvät, samoin väitteet siitä, että hallitus tai muut kansanedustajat eivät niin tee. Keskusteluissa korostunut vaade perustaa päätöksenteko tutkittuun tietoon voi olla tulosta tämän normin vahvistumisesta. Toisaalta sitä on mahdollista tulkita myös kansanedustajien aiheellisena kritiikkinä toistensa puheenvuoroja ja lainvalmistelua kohtaan.

Aikalaisdiagnostisia väitteitä, joiden mukaan on tapahtunut siirtymä faktoihin perustuvasta argumentaatiosta mielikuvien hallintaan, ei voida suoraan arvioida siltä pohjalta, kuinka intensiivisesti tiedettä poliittisissa diskurssissa hyödynnetään. Niin tieteen auktoriteettiin vetoamisessa kuin sen kyseenalaistamisessa ja vaatimuksissa perustaa päätökset tieteelliseen tietoon on kaikissa kyse episteemisestä työstä, jolla yhteiskunnallisen kehityksen suuntaan vaikuttamaan pyrkivät toimijat muokkaavat ymmärrystä asioiden tilasta ja siitä, mikä on oikein ja tavoiteltavaa.

Kirjallisuus

Alastalo, Marja & Maria Åkerman. 2011. "Tietokäytännöt ja hallinnan politiikka." Teoksessa Tieto hallinnassa. Tietokäytännöt suomalaisessa yhteiskunnassa, toim. Marja Alastalo & Maria Åkerman. Tampere: Vastapaino, 17–38.

- Alasuutari, Pertti. 2016. *The synchronization of national policies. Ethnography of the global tribe of moderns*. London: Routledge.
- Alasuutari, Pertti. 2017. "Määräysvalta vakuuttelun retoriikassa: Koetun hyvinvoinnin käsitteen leviäminen ja kotoistuminen Suomeen." *Sosiologia* 54:3, 253–272.
- Alasuutari, Pertti. 2018. "Authority as epistemic capital." *Journal of Political Power* 11:2, 165–190.
- Alasuutari, Pertti, Elina Mikola, Marjaana Rautalin, Jukka Syväterä & Laura Valkeasuo. 2013. "Gloobaalien kehityslinjojen luominen ja kotoistaminen." Teoksessa *Liikkuva maailma. Liike, raja, tieto, toim.* Mikko Lehtonen. Tampere: Vastapaino, 33–53.
- Alasuutari, Pertti & Ali Qadir. 2014. "Epistemic governance: an approach to the politics of policy-making." *European Journal of Cultural and Political Sociology* 1:1, 67–84.
- Alasuutari, Pertti, Marjaana Rautalin & Jukka Syväterä. 2016. "Organisations as epistemic capital: The case of Independent Children's Rights Institutions." *International Journal of Politics, Culture, and Society* 29:1, 57–71.
- Barry, Andrew. 2001. *Political machines. Governing a technological society*. London: Athlone Press.
- Beck, Ulrich. 1990. *Riskiyyhteiskunnan vastamyrryt*. Tampere: Vastapaino.
- Bijker, Wiebe E., Roland Bal & Ruud Hendriks. 2009. *The paradox of scientific authority. The role of scientific advice in democracies*. London: MIT Press.
- Bocking, Stephen. 2004. *Nature's experts. Science, politics, and the environment*. New Brunswick: Rutgers University Press.
- Bogner, Alexander & Wolfgang Menz. 2010. "How politics deals with expert dissent: the case of ethics councils." *Science, Technology & Human Values* 35:6, 888–914.
- Boltanski, Luc & Laurent Thévenot. 2006. *On justification. Economies of worth*. Princeton: Princeton University Press.
- Boswell, Christina. 2009. "Knowledge, legitimation and the politics of risk: The functions of research in public debates on migration." *Political Studies* 57:1, 165–186.
- Cordner, Alissa. 2015. "Strategic science translation and environmental controversies." *Science, Technology, & Human Values* 40:6, 915–938.
- de Jong, Stefan PL, Jorrit Smit & Leonie van Drooge. 2015. "Scientists' response to societal impact policies: A policy paradox." *Science and Public Policy* 43:1, 102–114.
- Dean, Mitchell. 2010. *Governmentality. Power and rule in modern society*. Second edition. London: Sage.
- Drori, Gili S. & John W. Meyer. 2006. "Scientization: making a world safe for organizing." Teoksessa *Transnational governance. Institutional dynamics of regulation, toim.* Marie-Laure Djelic & Kerstin Sahlin-Andersson. Cambridge: Cambridge University Press, 31–52.
- Drori, Gili S., John W. Meyer, Francisco O. Ramirez & Evan Schofer. 2003. *Science in the modern world polity: Institutionalization and globalization*. Stanford: Stanford University Press.
- Elomäki, Anna, Johanna Kantola, Anu Koivunen & Hanna Ylöstalo. 2016. "Kamppailu tasa-arvosta: tunne, asiantuntijuus ja vastarinta strategisessa valtiossa." *Sosiologia* 53:4, 377–395.
- Foucault, Michel. 1999. *Seksuaalisuuden historia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Foucault, Michel. 2010. *Sanat ja asiat. Eräs ihmistieteiden arkeologia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Friedrich, Carl Joachim (toim.) 1958. *Authority*. Cambridge: Harvard University Press.
- Gauchat, Gordon. 2011. "The cultural authority of science: Public trust and acceptance of organized science." *Public understanding of science* 20:6, 751–770.
- Gauchat, Gordon. 2012. "Politicization of science in the public sphere a study of public trust in the United States, 1974 to 2010." *American Sociological Review* 77:2, 167–187.
- Haas, Peter M. 1992. "Introduction: epistemic communities and international policy coordination." *International Organization* 46:1, 1–35.
- Hajer, Maarten A. 2009. *Authoritative governance: Policy making in the age of mediatization*. Oxford: Oxford University Press.

- Hajer, Maarten A. & David Laws. 2006. "Ordering through discourse." Teoksessa *The Oxford handbook of public policy*, toim. Michael Moran, Martin Rein & Robert E. Goodin. Oxford: Oxford University Press, 251–268.
- Helén, Ilpo. 2004. "Hyvinvointi, vapaus ja elämän politiikka: foucaultlainen hallinnan analytiikka." Teoksessa *Sosiologia nykykeskusteluja*, toim. Keijo Rahkonen. Helsinki: Gaudeamus, 206–236.
- Helsingin Sanomat. (2017). Kimmo Sasi haluaa perustuslakivaliokunnan käyttämien oikeusoppineiden joukkoon – "Viime aikoina tulkinnat ovat menneet harhaan". 6.8.2017.
- Herbst, Susan. 2003. "Political authority in a mediated age." *Theory and Society* 32:4, 481–503.
- Hjelm, Titus. 2014. "National piety: Religious equality, freedom of religion and national identity in Finnish political discourse." *Religion* 44:1, 28–45.
- Hoppe, Robert. 1999. "Policy analysis, science and politics: from 'speaking truth to power' to 'making sense together'." *Science and Public Policy* 26:3, 201–210.
- Irwin, Alan. 2008. "STS perspectives on scientific governance." Teoksessa *The handbook of science and technology studies*, toim. Edward J. Hackett, Olga Amsterdamska, Michael Lynch & Judy Wajcman. Cambridge: The MIT Press, 583–607.
- Jasanoff, Sheila. 2007. *Designs on nature. Science and democracy in Europe and the United States*. Princeton: Princeton University Press.
- Jasanoff, Sheila (toim.) 2006. *States of Knowledge. The co-production of science and social order*. Oxon: Routledge.
- Jasanoff, Sheila & Hilton R Simmet. 2017. "No funeral bells: public reason in a 'post-truth' age." *Social Studies of Science* 47:5, 751–770.
- Keck, Margaret E & Kathryn Sikkink. 1999. "Transnational advocacy networks in international and regional politics." *International Social Science Journal* 51:159, 89–101.
- Kentikelenis, Alexander E. & Leonard Seabrooke. 2017. "The politics of world polity: Script-writing in international organizations." *American Sociological Review* 82:5, 1065–1092.
- Keyes, Ralph. 2004. *The post-truth era: Dishonesty and deception in contemporary life*. New York: St. Martin's Press.
- Latour, Bruno. 2006. *Emme ole koskaan olleet moderneja*. Tampere: Vastapaino.
- Luhtakallio, Eeva & Tuomas Ylä-Anttila. 2011. "Julkisen oikeuttamisen analyysi sosiologisena tutkimusmenetelmänä." *Sosiologia* 48:1, 34–51.
- Maasen, Sabine & Peter Weingart (toim.). 2005. *Democratization of expertise? Exploring novel forms of scientific advice in political decision-making*. New York: Springer.
- Manjoo, Farhad. 2011. *True enough: Learning to live in a post-fact society*: John Wiley & Sons.
- McIntyre, Lee. 2018. *Post-Truth*. Cambridge: MIT Press.
- Meyer, John W., John Boli, George M. Thomas & Francisco O. Ramirez. 1997. "World society and the nation-state." *American journal of sociology* 103:1, 144–181.
- Miller, Peter & Nikolas Rose. 2010. *Miten meitä hallitaan*. Tampere: Vastapaino.
- Nowotny, Helga, Peter Scott & Michael Gibbons. 2001. *Re-thinking science: Knowledge and the public in an age of uncertainty*. Cambridge: Polity.
- Palonen, Kari. 2012. *Parlamentarismi retorisena politiikkana*. Tampere: Vastapaino.
- Pekonen, Kyösti. 2011. *Puhe eduskunnassa*. Tampere: Vastapaino.
- Pielke, Roger A, Jr. 2007. *The honest broker: making sense of science in policy and politics*: Cambridge University Press.
- Quark, Amy A. 2012. "Scientization politics and global governance in the cotton trade: Evaluating divergent theories of scientization." *Review of International Political Economy* 19:5, 895–917.
- Rose, Nikolas. 2005. *Powers of freedom. Reframing political thought*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Shapin, Steven. 2010. *Never pure: Historical studies of science as if it was produced by people with bodies, situated in time, space, culture, and society, and struggling for credibility and authority*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Simmons, Beth A., Frank Dobbin & Geoffrey Garrett (toim.). 2008. *The global diffusion of markets and democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stone, Diane. 2002. "Introduction: global knowledge and advocacy networks." *Global Networks* 2:1, 1–11.
- Stone, Diane. 2013. *Capturing the political imagination: Think tanks and the policy process*. London: Routledge.
- Suomen eduskunta. 1994. Täysistuntojen pöytäkirjat (PTK 66/1994 vp).
- Suomen eduskunta. 1995a. Täysistuntojen pöytäkirjat (PTK 5/1995 vp).
- Suomen eduskunta. 1995b. Täysistuntojen pöytäkirjat (PTK 24/1995 vp).
- Suomen eduskunta. 1996a. Täysistuntojen pöytäkirjat (PTK 123/1996 vp).
- Suomen eduskunta. 1996b. Täysistuntojen pöytäkirjat (PTK 142/1996 vp).
- Suomen eduskunta. 1997. Täysistuntojen pöytäkirjat (PTK 80/1997 vp).
- Suomen eduskunta. 2001. Täysistuntojen pöytäkirjat (128/2001 vp).
- Suomen eduskunta. 2002. Täysistuntojen pöytäkirjat (PTK 21/2002 vp).
- Suomen eduskunta. 2007. Täysistuntojen pöytäkirjat (54/2007 vp).
- Suomen eduskunta. 2008. Täysistuntojen pöytäkirjat (PTK 95/2008 vp).
- Suomen eduskunta. 2011a. Täysistuntojen pöytäkirjat (PTK 58/2011 vp).
- Suomen eduskunta. 2011b. Täysistuntojen pöytäkirjat (PTK 73/2011 vp).
- Suomen eduskunta. 2014a. Täysistuntojen pöytäkirjat (PTK 150/2014 vp).
- Suomen eduskunta. 2014b. Täysistuntojen pöytäkirjat (PTK 167/2014 vp).
- Suomen eduskunta. 2017. Täysistuntojen pöytäkirjat (PTK 31/2017 vp).
- Syväterä, Jukka & Pertti Alasuutari. 2014. "Converging national with stakeholder interests. Establishing a national bioethics committee in Finland." Teoksessa *National Policy-Making: Domestication of Global Trends*, toim. Pertti Alasuutari & Ali Qadir. London: Routledge, 164–180.
- Syväterä, Jukka & Ali Qadir. 2015. "The construction and spread of global models: Worldwide synchronisation and the rise of national bioethics committees." *European Journal of Cultural and Political Sociology* 2:3–4, 267–290.
- Tieteen tiedotus. 2010. *Tiedebarometri 2010*.
<http://www.sci.fi/~yhdys/tb4/Tiedebarometri%202010.pdf> (Luettu 21.09.2019.)
- Tieteen tiedotus. 2019. *Tiedebarometri 2019*.
http://www.tieteentiedotus.fi/files/Tiedebarometri_2019.pdf (Luettu 24.01.2020.)
- Wagenaar, Hendrik. 2014. *Meaning in action: interpretation and dialogue in policy analysis*. Abingdon: Routledge.
- van Zoonen, Liesbet. 2012. "I-Pistemology: Changing truth claims in popular and political culture." *European Journal of Communication* 27:1, 56–67.
- Weber, Max. 1978. *Economy and society: An outline of interpretive sociology*. Berkeley: University of California Press.
- Wiberg, Matti. 2003. "Perustuslakivaliokunta asiantuntija-areenana." *Lakimies* 101:6, 967–991.
- Ylä-Anttila, Tuomas & Eeva Luhtakallio. 2016. "Justifications analysis: Understanding moral evaluations in public debates." *Sociological Research Online* 21:4, 1–15.
- Ylä-Anttila, Tuukka. 2018. "Populist knowledge: 'Post-truth' repertoires of contesting epistemic authorities." *European Journal of Cultural and Political Sociology* 5:4, 356–388.
- Zapp, Mike. 2018. "The scientization of the world polity: International organizations and the production of scientific knowledge, 1950–2015." *International Sociology* 33:1, 3–26.

	1994–2001	2002–2009	2010–2017	Yht.
Ei lainkaan tai hyvin niukasti viittauksia tieteen auktoriteettiin	25 (50%)	17 (37%)	14 (29%)	56
Tieteen auktoriteettiin viitataan, mutta niukasti ja/tai epäselvästi	9 (18%)	10 (22%)	12 (25%)	31
Selviä viittauksia tieteen auktoriteettiin, mutta ei erityisen tiheästi	9 (18%)	14 (30%)	9 (19%)	32
Tieteen auktoriteettiin viitataan selvästi ja tiheästi	7 (14%)	5 (11%)	13 (27%)	25
Yht.	50 (100%)	46 (100%)	48 (100%)	144

Taulukko 1. Keskusteluiden jakautuminen tieteen auktoriteettiin viittaamisen intensiteetin mukaan kolmena ajanjaksona.